

N'ESPARDENYETA

Açò vol que dir que era un homo molt pobre, molt pobre, que tenia tres fies fadrines. A sa més petita de totes, que era viva com un covo d'alatxa i polida com un sol, li deien n'Espardenyeta.

Estaven a una casa que tenia un hort sembradís molt gran, suvora es de ca'l Rei: no hi havia més que sa paret mitgera.

Dins s'hort hi tenien sembrat un bon planter d'aufàbega que era ben polit I ben alt. Era en s'estiu i perquè no s'assecàs l'havien de regar cada dia a mitjanit. Elles tres van fer uns pactes d'aixecar-se una vegada perhom a regar-la perquè no fos tan cansat per una tota sola.

Així ho feren; cada una, es dia que li pertocava va anar a regar-la, i es dia que tocà a n'Espardenyeta, aquesta s'aixeca en camieta i se'n va dins s'hort.

Se posa a regar s'aufàbega. Va veure el Rei que estava fumant una bona pipa ben llarga assegut damunt sa paret de s'hort, i li va dir:

-Sa Jove, me sabríeu dir quants d'uis tenen aquestes aufàbegues?

-Quan vostè m'haurà dit quantes estrelles hi ha en el cel, jo li diré quants d'uis tenen aquestes aufàbegues -va respondre ben xalesta n'Espardenyeta, i deveres va sortir de dins s'hort i cap a's llit s'ha dit.

A l'endemà dematí, just fou un jorn ja estava aixecada i totduna va anar a contar a ses germanes lo que li havia succeït sa nit passada amb el Rei.

-Reperbotri! -deia ella-. No sé què té, aquest rei, per fer aquestes preguntes.

A l'endemà hi va anar sa mitjana, però el Rei no va comparèixer ni el veren lluir per aumon.

Quan li va tornar a tocar a ella, s'aixeca a les dotze i en camieta se'n va dins s'hort i just se va posar a regar, quan afinà el Rei qui tornava pigar bones pipades dalt sa paret de s'hort i li tornà dir:

-Eh, jove, quants d'uis tenes ses aufàbegues?

-Quan vostè me dirà quantes estrelles hi ha en el cel, jo allavores li diré lo que me demana- respongué ella, i ben corrents va fugir cap a dins es llit.

El Rei va quedar de pedra com sa primera vegada davant sa sortida de n'Espardenyeta i pensava:

-Sí que ho és viva, aquesta jove! Hi va uis espolsats! Ell no hi ha qui la confongui. Però jo la catxaré cert, a aquesta pòlissa. Mecatxo!

A l'endemà ben dematinet, el Rei s'aixeca i ja és partit cap avall per sa carrera de la mar fins que va trobar es pescadors que duieen es peix a sa ciutat i en va afinar un qui menava un ase carregat amb un covo gran de sardinetas; i just que és devora ell, li diu:

-Bon dia i salut!

-Bon dia tenga, senyor Rei -respongué es pescador, estranyat que tan dematí el Rei ja anas pel món.

-Si que heu ben carregat avui! -tornà dir el Rei. Ell guanyareu un bon jornal! M'heu de deixar s'ase i m'heu de baratar es vestit, que jo l'he d'anar a vendre, avui, sa sardina.

-Però, senyor Rei -deia es pescador- i vostè ha de fer aquesta feina tan baixa, d'anar a vendre peix?

-Sí, sí; ja ho faré, ja. Treis-vos sa roba i veureu.

-Però, senyor, i jo quin paper faré amb es seu vestit tan polit?

-No hi penseu més -va respondre el Rei.

Per por de lo que li pogués dir el Rei, per fi es pescador va consentir a baratar-li es vestuari. Es pescador se posa es del Rei i aquest es d'es pescador, i ja és partit p'es carrers cridant:

-Hala, dones, sardineta fresca! Qui me'n compra? Hala, qui me'n compra? Hala, qui en vol més? Sardineta fresca!

-Quin pescador més aixerit -deien ses dones-; ell no en fa cara, tan fi com és. No sé d'on deu sortir, aquest.

Volta qui volta carrers, arribà a passar davant ca n'Espardenyeta, i just que hi és, entrà dins ca seva amb s'ase i tot.

-Oh, malcriat que és aquest pescador! -van dir ses tres germanes, que cosien dins s'entrada.-: Mirau que és esser temosos, açò!

-Hala -deia ell-, a veure si me comprau aquest covò de sardina. Vos la donaré barato.

-Què n'hem de fer de tanta sardina? -deien ses dues majors- No mos l'acabariem!

-De beneites que sou! -digué n'Espardenyeta, que l'havia conegut-. Si us la dona barato, comprem-l'hi, i al manco menjarem sardina en voler tota sa setmana.

-I ben barato que vos la donaré. Mirau, el donaré tot a sa qui besarà es cul a s'ase.

-Oh, porc! -digueren ses dues majors. Jo no l'hi besaria per res del món!

-De boges! Jo sí que l'hi besaria, p'es covò de sardina -digué n'Espardenyeta.

I al punt tirà es coixí de cosir un tros enfora, s'acostà a s'ase, li alçà sa coa, li va besar es cul, i el Rei ben content perquè n'havia sortit amb la seva, li dona tot es covò de sardina i ja és partit deveres, amb s'ase cap a sa carretera, a cercar es pescador, per tornar-li desbaratar sa roba. El va pagar ben pagat, i ja és partit cap a ca seva.

Es vespre, quan n'Espardenyeta regava ses aufàbegues, sortí el Rei dalt sa paret de s'hort, fumant amb sa gran pipa, i li digué:

-Quants uis tenen ses aufàbegues?

-Quan vostè me dirà quantes estrelles hi ha en el cel, jo llavors li diré lo que em demana.

-Anda! Vés-te'n a besar es cul de s'ase -li respongué el Rei.

-Però m'he menjat es peix -contestà ella.

I ben deveres entrà a corrents dins ca seva, es va ficar dins es llit i va dir a ses germanes:

-Al·lotes, el Rei sap que som besat es cul de s'ase: sé cert que era ell que ha vingut vestit de pescador a vendre sa sardina.

A l'endemà de bon dematí el Rei va enviar es seus criats a ca n'Espardenyeta per dir a son pare que comparegués totduna a ca'l Rei.

-Què li heu fet voltros? -començà a dir son pare, tot retgirat-. Quan el Rei m'envia a demanar, senyal que voltros n'hi heu feta qualcuna. Només tenc por que mos castigui per sa feta de s'ase.

-No tingueu por -digué n'Espardenyeta- anau-hi a veure què vol i no temeu, que res li hem fet.

Son pare, tot retgirat, va partir cap a ca'l Rei. Quan hi va entrar, duia un retgiró tan gros que va orinar i tot dins es calçons.

-Bon dia tenga -va dir tremolant.

-Bon dia i salut -va respondre ell.

Agafà una rajola i l'hi va donar, dient:

-Jau aquesta rajola i digau a n'Espardenyeta que jo man que la brodi ben brodada i que en tenir-la-hi, me la dugui.

Aquell homenet ja li ha envelat per avall cap a ca seva i just que arriba dona sa nova a sa fia petita.

Quan aquesta el sentí, digué:

-I açò és tot lo que vol el Rei? Sí que és poca cosa lo que em mana. Idò ara hi heu de tornar i digau-li que quan ell me traurà sa seda d'aquest mac, jo amb ella li brodaré sa rajola.

Li va posar un mac gros dins un cànynom blanc i son pare parteix altra volta cap a ca'l Rei.

Arriba, i punt per punt, li va dir tot lo que sa fia li havia encomanat.

El Rei, quan sentí aquella sortida va quedar més admirat que mai de sa vivesa d'aquesta berganta.

A l'endemà dematí tornà enviar a cercar son pare de n'Espardenyeta i aquesta vegada sí que hi va acudir temorenc: tremolava com una fuia d'om per por que el Rei no el castigàs per sa resposta que li va enviar sa fia es dia abans.

Quan va arribar, el Rei li va dir:

-Mirau, jo vui fer un gran convit de tots es pobres de sa ciutat; voltros sou pobres i vui que hi assistiu vós i totes ses vostres fies.

-No, senyor Rei, ho deixi anar, que noltros som molt pobres i no hi podem venir,

-Que no? I no hi faixeu falta! -digué ell.

Es dia senyalat, a ca'l Rei, comença a acudir-hi gent i més gent: tot eren pobres i ell manà a es criats i criades que sortissin per ses places i carrers de la ciutat i que menassis tots quants ne trobassin, per pobres que fossin. Quan tothom ja estava en taula, el Rei va veure que hi faltava sa família de ca n'Espardenyeta i de seguida el Rei hi va enviar perquè vinguessin.

Però ses germanes de n'Espardenyeta, empegueïdes, deien totes dues:

-Jo no hi venc; noltros som pobres: què hi hem de fer, així mateix?

-Què vol dir? Allà hem d'anar -digué ella.

I què fan? Es ben muden, i *deng-deng* com ets altres, cap a ca'l Rei s'ha dit.

Se posen en taula i van presentar-lis un dinar d'allò millor. No hi va faltar res i vos assegur que menjà tothom a esclata-rebent.

Quan ja acabaven de dinar, el Rei diu:

-Ara, per darrerria, vui que tots me demaneu una cosa; i no temeu, que per grossa i de valor que sia, vos serà donada, costi lo que costi.

Parteix a un cap de taula i comença a demanar un per un:

-Tu, què menjaries?

Tothom va demanar, qui poc qui molt, una cosa o altra, i a tots ho van dur.

Quan va tocar per torn a n'Espardenyeta el Rei li demana:

-Hala, tu també digues què vols.

-Jo no vui res més -respongué ella-; ja estic associada.

-No hi fa res, que hagi menjat prou; demana com tots ets altres una cosa o s'altra i te serà concedida.

-Així mateix és per demés es demanar -va respondre ella-, perquè per donar-me lo que jo desig, poder de Rei no basta.

-Què vol dir no basta? Ell ho veurem si bastarà! Demana!

-Idò va dir ella a la fi- que duguin un poc de neu as caliu, però que estigui ben torrada.

El Rei se'n va a sa cuina, crida criats i criades i els mana que prompte duguin un tros de neu cuita as caliu, per n'Espardenyeta.

Elles, fora peresa, comencen a torrar neu i tanta com en posaven damunt es foc, se fonia i l'apagava tot. En tornaven començar i, just que el tenien encès, tornaven posar-hi sa neu i al punt tot era aigo, i es foc ben apagat.

A sa taula esperaven i el Rei, com veia que s'estorbaven tant, començà a sentir nirvis, fins que, cansat de tot, se n'emtrà a sa cuina I se posà tot furiós quan li van dir que s'havien acabat tota sa neu que tenien en casa, I el Rei va manar que anassin a cercar-ne més, tota sa que trobassin. Hi van dur tota sa neu de sa ciutat I el Rei en persona ja el tenim també en es fogó, venta qui venta I bufa qui bufa; però tant neu com posaven damunt es foc, quedava fusa dtotd'una I es foc qui s'apagava.

A la fi ell no tingué més remei que donar-se per perdut i hagué de creure que era ben ver que poder de rei no bastava per donar a n'Espardenyeta lo que ella volia, i li va dir:

-M'has guanyat. No som estat capaç de donar-te lo que m'has demanat.

Però heu de pensar i creure que açò encara va fer que quedàs el Rei més enamorat d'ella, i per força la va demanar per casar.

-Ca!, açò no -deien ella i son pare-; noltros som massa pobres. I que no sap què diu?

-I tant que sé que dic! -deia ell- Que una al·lota és per un Rei i aquesta m'agrada prou per jo voler-la de ver.

-Jo m'hi vui pensar -va respondre n'Espardenyeta.

Des cap d'uns quants dies ella i son pare van anar de nou a ca'l Rei per tornar-li sa resposta, i ella li va dir:

-Miri, mos podem casar, però vui posar-li una condició: i és que, si un dia mos baraiam i me n'he d'anar, vui poder endur-me'n sa prenda que m'agradarà més d'aquí dintre.

El Rei hi va consentir i se van fer unes noces mai vistes. Ses festes van tenir vuitada.

Es primers dies tot va anar en popa, però des cap d'una temporada succeí que un veiet, que estava as costat, tenia una pollina i de nits va botar i va entrar dins s'establa de ca'l Rei, a on hi havia un cavall.

Es dematí, quan el Rei s'aixeca i li diuen que hi ha una pollina dins s'establa amb es cavall, va tenir una gran alegria i començà a dir que es seu cavall havia fet una pollina.

Quan vingué gran diet, va comparèixer es veiet a veure si haurien vist una pollina, perquè sa seua li havia fuit.

-Ca! -digué el Rei- Sa que tenim és meva i ben meva, perquè és es meu cavall qui de nits l'ha feta. Mai te la daria, ara!

Aquell veiet, tot trist i desconsolat, se presenta a la reina, N'Espardenyeta, li conta es pas i aquesta li diu:

-Sabeu què heu de fer? Anau -vos-ne a fora poble i posau-vos damunt una roca de sa vorera d'es camí, amb una canya, com qui vulgueu pescar. I si el Rei passa i vos demana "què feis?", digau-li: "Pesc sardina". Ell vos dirà: "I a un lloc sec com aquest voleu agafar sardina?" I vós li heu de respondre: "Tant és possible jo aquí agafar sardina, com que es cavall del Rei hagi fet una pollina".

Així ho va fer. Es decapvespre mateix aquell veiet se'n va dalt una roca prop d'es camí i amb un volantí feia com qui pesca. Al punt va passar el Rei qui sortia a passejar, i ja ho crec: quan veu quell homo qui pescava, totduna li pregunta:

-Veiet, què feis, aquí?

-Pesc sardina -va respondre ell, quasi sense alçar ets uis.

-Sí que sou mac; i aquí que és tan sec voleu agafar sardina?

-Més fàcil és que jo auxuaixí agafi sardina, que es cavall del Rei hagi fet una pollina.

-Ja no pot esser ningú més que n'Espardenyeta qui vos ha donat aquest consell -va dir el Rei.

Se'n va a ca seva i, tot enfadat, crida la Reina i li diu:

-Açò ets tu qui has aconselat es veiet.

-Jo? Res sé d'açò.

I si ho ets, no ho ets, començaren a armar qüestions, fins que el Rei li digué:

-Mira, no vui estar més amb tu: anit mateix torna-te'n a ca teva.

-Ja està bé -va respondre ella-, me n'aniré. Però, així mateix podré esperar en haver sopat, supòs?

-Tampoc no vindrà a un sopar.

Ella se'n va a sa cuina i diu a's criats:

-Dins es plat del Rei, anit posau-hi molts de dormissons, però molts.

Ve es vespre que es posen en taula, ben sopen i el Rei, al punt, va dormir com un be.

Ella fa enganxar es cotxo, cirda es criats i els diu:

-Agafau el Rei i posau-lo dins es cotxo i anem cap a sa casa.

Quan arriben a ca seva, mana que li facin es llit i l'hi ajeuen, i ella s'ajeu devora ell.

S'esperiment de s'estudi era molt molt baixet; pareixia una cova, de damunt es llit; just que s'alçassin, hi ferien amb es cap.

Ella el va tocar i ell se desperta, alça es cap tot deveres i *pu-pum*, va pigar un bon carabassot a ses bigues.

-Ai, ai, ai! -digué- I a on som? A on m'ets duit?

-A on? -va respondre n'Espardenyeta- A sa casa.

-Però, com és que m'has duit a ca teva?

-Tu bé saps -va dir-li-, que es dia que mos vam casar, me vas prometre que en anar-me'n podria prendre sa prenda que més m'estimàs i me la podria endur. Idò has de sebre que sa prenda que més m'he estimat ets tu, i per açò te n'he enduit a sa casa.

Encén es llum i el Rei va estar atordit que l'hagués duit allà, però va quedar molt content d'aquella sortida de n'Espardenyeta. Se la va emmenar altra volta a ca seva i van viure contents i alegres un enfilai d'anys, fins que es van morir.

Sa rondaia ja està dita; menja-te-la frita; i si no t'agrada, tira-la dalt sa teulada. Dalt sa teulada hi ha un fus, i acabat, amèn Jesús.

Rondalla extreta de *Rondaies de Menorca* volum I d'**Andreu Ferrer Ginard**